

Др Даница Попов
Редовни професор
Правног факултета у Новом Саду

ПОЈАМ ПРАВА СВОЈИНЕ

Сажетак: Приликом одређивања појма права својине није могуће дефинисати овај појам који би важио за сва друштва и за сва времена без изузетка. У овом раду наведене су различите дефиниције права својине у правној теорији и законодавству од римског права до данашњих дана. Међу многобројним дефиницијама овог појма учињен је покушај одређивања права својине на следећи начин. Право својине је стварно право на одређеној ствари које овлашћује титулара овог права, да са ствари и користима од ње поступа по свом нахођењу, као и да сваког другог из тога искључи ако се то не противи правима других нити законским ограничењима.

Право својине је најпотпуније, искључиво и трајно стварно право на одређеној ствари (правна власт на ствари) које овлашћује титулара овог права да ствар по свом нахођењу користи на начин утврђен законом.

Основна карактеристика права својине је његова свеобухватност (потпуност), која власнику омогућава потпуну правну власт на ствари која је у одређеном правном поретку уопште могућа. Својина је најапсолутније право на једној ствари, а поједина овлашћења која представљају њену садржину, су само манифестације ове потпуности. Еластичност (рекадентност) права својине манифестује се у томе да се са престанком ограничења права својине која у већој или мањој мери сужавају могућност власника да користи ствар, ово право успоставља у пуном обиму. Својина не трпи ограничења, било да су она настала вољом власника или су установљена у јавном интересу, па се по њиховом престанку она поново успоставља у пуном обиму. Право својине је трајно право јер постоји све док постоји и ствар на коју се односи. Она је у временском смислу неограничено право јер се не може изгубити невришењем. Право

својине је јединствено право чији се садржај не може делити. Она не представља прост скуп појединачних овлашћења које га чине него јединствено право, *sui generis*.

Кључне речи: својина, власник, правна власт, овлашћења држања, коришћења, (употреба, прибирање плодова) и располагања, права других лица, законска ограничења.

Приликом одређивања појма права својине поставља се питање да ли је уопште могуће дефинисати овај појам који би важио за сва друштва и за сва времена без изузетка. Тешко је одредити појам права својине, а да се не узму у обзир историјска компонента као и карактер производње у одређеним друштвима. „Форме својине и права својине условљене су карактером производње дате друштвене формације. Закони који регулишу својину изражавају вољу владајуће класе условљену карактером производње која одређује садржај института права својине, а самим тим и субјективног права својине у конкретним односима својине. Отуда право својине има различит садржај у различитим друштвеним формацијама у зависности од начина производње“.¹ Овакво мишљење о праву својине било је карактеристично и преовлађујуће за одређени период нетржишног, доминантно државног, социјалистичког начина производње. У дефинисању права својине, се поред карактера производње не може пренебрећи и историјска компонента.

Нејасноће око термина својине и њено појмовно одређење потичу још из римског права. Римски правници говорили су да је својина *plena in re potestas*, што је значило имати потпуну правну власт на стварима. Овлашћења сопственика према стварима су неограничена и могу се супротставити према свим трећим лицима, *erga omnes*. У Дигестама се наводи да је свако „*suae rei moderator atque orbiter*“ а садржина овог права означава се као „*dominium est ius utendi et abutendi quatenus iuris ratio patitur*“. Иако је апсолутност права својине била изражена и у максими „*nullus videtur dolo facere qui suo iure utitur*“ (*Digestae*, 50, 17, 55), не значи да су власници ствари могли да се понашају противно нормама утврђених законом. На пример у *Закону XII таблица* наводила су се многобројна ограничења установљена у општем интересу као и у интересу суседа. Иако је својина (*dominium ex iure quiritium* - квиритска својина), била казуистички до танчина регулисана, римски правници никада нису дали дефиницију права својине. За то нису ни имали практичне потребе. Само успут су

¹ D. M. Genkin, *Pravo sobstvenosti v SSSR*, Moskva, 1961. Str. 30.

говорили да је „својина потпуна власт на ствари“ (*plena in re potestas*), а међу овлашћењима сопственика детаљно су обрадили овлашћења која су чинила право својине *ususfructus* и *abusus*. Тек су средњовековни романисти и пандектисти изградили теорију према којој се овлашћења римског сопственика могу свести на три елемента: *usus*, *fructus* и *abusus*.² Овлашћење држања ствари (*ius possidendi*) се у римском праву није помињало као посебно овлашћење права својине јер се ово овлашћење сматрало претпоставком за вршење осталих својинских овлашћења: употребе (*ius utendi*), прибирања плодова (*ius fruendi*) и располагања (*ius disponendi*).

Да власник има потпуну правну власт на ствари наводио је и *Bartholus* који је у једној глоси забележио да је својина: „*ius in re corporali perfecte disponendi nisi lege prohibetur*“.

Оригиналну дефиницију права својине изградио је *Christian Wolf* (1679-1754.) који описујући шта власник са својом ствари може да чини одступа од уобичајене формуле да власник према ствари може да се понаша према свом нахођењу, па чак и да је уништи, наводи следеће: „Пошто је власнику допуштено да са својом ствари ради шта му се допадне, то се не дешава са самом ствари или са њеном супстанцијом, већ са употребом и плодовима, тако да својина у себи садржи три права: а) на саму ствар, б) на њену употребу и в) на плодове са којима може поступати по свом нахођењу“.³

Афирмација индивидуалистичког концепта права својина долази нарочито до изражаја у Француском грађанском закону који је у чл. 544. предвиђа: „*La propriete est le jouir et disposer des choses de la maniere la plus absolute*“. Али иако власник има апсолутно право да ствар користи и њоме располаже, ово право трпи неке изузетке који су утврђени законом и уредбама – „*pourvu qu'on n'en fasse pas un usage prohibe par les lois ou per les reglements*“. Овакво схватање појма права својине прихватили су и остали грађански кодекси донети током XIX и XX века.

Својину као облик слободе човека у својој Филозофији права образлаже *Хегел* на следећи начин. „Својина је материјал за испољавање индивидуалности човека Све ствари могу постати власништво човека и свако има право да своју вољу учини стварју или ствари својом вољом, што другим речима значи да укине ствари и да их претвори у своје. Само је воља оно бесконачно, према свему другом оно апсолутно. Приписати нешто себи као својину у основи значи манифестовати и показати узвишеност своје воље према ствари, да она није по себи и за себе, да није самосврха. Ова манифестација догађа се тиме да појединац ствари поставља другачију

² Д. Стојчевић, *Римско приватно право*, Београд, 1985, стр. 148.

³ Цитирано према, Д. Стојановић, *Стварно право*, Београд, 1991, стр. 55.

сврху него што је она непосредно имала. Сваки појединац мора имати неку спољашњу сверу у којој се манифестује као слободна личност, а то је својина.“⁴

Хегелова идеја да је својина основа на којој се развија слободна морална воља његовог власника разрађена је детаљније у радовима његовог ученика *Јулиуса Стама* према коме је: „Својина материјал за испољавање индивидуалности човека. У зависности од врсте и мере како се својина стиче и користи испољава се и њена унутрашња суштина“. Идеја о изједначавању својине и слободе је тако по узору на Хегела има своје следбенике и присталице и постала чак доминантна у фази либерализма.

Према *Јеринговом* учењу: „Израз за однос који одређује ствар за наше циљеве јесте право на ствар или својина у ширем смислу. Поменути израз казује да личност у некој ствари уочава средство подесно за њене циљеве. Циљеви ствари нису ништа друго до циљеви личности која помоћу њих гледа да их оствари.“⁵ У разматрању појма својине *Јеринг* ипак констатује: „Није тачно да својина по својој идеји представља апсолутну власт располагања са ствари. Својину у таквом облику не може друштво да трпи и никада је није трпело – „идеја“ својине не може у себи да садржи нешто што би било у противречности са „идејом“ друштва. Ова представа је последњи недостатак оне природноправне представе која индивидуу само по себи изолира. Куда би то могло да одведе ако би власник да се затвори у својој својини као у недоступној држави не треба доказивати. Противљење појединца би спречило изградњу једног јавног пута, железнице, утврђења, дела од којих зависи благостање хиљаде људи, успех читавих провинција, безбедност државе“.⁶ Ово учење о социјалној функцији својине своју пуну афирмацију имало је у радовима *Леона Дигија*. Теорије о социјалној функцији својине указују на многобројна јавноправна ограничења којима се својина као потпуна правна власт на ствари ограничава у корист неких ширих, друштвених, јавноправних интереса. О својини као социјалној функцији оригинално мишљење изнео је *Карл Ренер* у делу „Правни институти приватног права и њихова социјална функција“. Према овом аутору: „Својина (*dominium*) је тотална правна власт једног лица на телесним стварима. Садржај права својине је право располагања на стварима и ова власт је тотална - свака врста располагања припада власнику као таквом, он може ствар да употребљава, да је потроши, уништи, дерелинквире итд. Располагање није само збир појединачних овлашћење употребе, коришћења, уништења већ бескрајних могућности рас-

⁴ G. W. F. Hegel, *Основне црте филозофије права*, Сарајево, 1989. Стр. 94.

⁵ R. Jering, *Циљ у праву*, ЈП, "Сл. лист СРЈ", Београд, СДП Подгорица 1998, стр. 44.

⁶ R. Jering, *op. cit.* стр. 223.

полагања. Међутим, слобода власника је ограничена од стране државе, кроз мноштво јавноправних ограничења и кроз усмеравање употребе својине, поготово на средствима за производњу у општем интересу заједнице“.⁷

Aubry и *Rau* право својине дефинишу као: „Конкретно право на основу кога је једна ствар подвргнута на сталан и искључиви начин поступању и вољи једног лица.“⁸

За *Deremburga*, „Право својине је конкретно право потпуне власти (*herrschaft*) над телесним стварима. Њиме се обезбеђује, у складу са њеном дефиницијом, свако овлашћење поводом ствари које је у складу са природом и законом могуће.“⁹

Англо америчка правно-теоријска мисао право својине посматра као више конкретних права у ужем смислу, као овлашћења, слободе и повластице, а не као једно свеобухватно право апсолутног уживања и овлашћење располагања подложно ограничењима која мамећу закон и поједина права призната другима. На пример, за *Garais-a*, својина је „законита власт на ствари у укупности њених веза“.¹⁰ *Holms*: „Власнику је допуштено да искључи све друге и он не одговара никоме.“¹¹ Према схватању *Holenda*: „Суштина права својине не лежи толико у уживању ствари колико у законском овлашћењу да се искључе други из радњи ометања њеног уживања. Својина је однос између власника и свих других људи којима се они искључују из власти на ствари која је предмет права својине.“¹² *Pollock* и „*Jurisprudence*“ дефинише својину као потпуно и искључиво право употребе и располагања са ствари у границама закона.

Право својине представља доминантно субјективно грађанско право које његовом титулару пружа могућност да ствар држи, да је користи и њоме располаже. Дефинисање права својине навођењем овлашћења које га чине као апсолутно и неограничено право без изузетака тешко је замислити. Ограничења у општем интересу као и она у односу на другог власника присутна су у свим друштвима, и историјским периодима, а једина разлика је само у њиховом обиму. чак су и либералистичка схватања својине, по узору на римско право, коју карактерише наглашени индивидуалистички концепт права својине предвиђала ограничења у општем друштвеном интересу, у корист државе, при чему је држава требала да буде не само гарант него и „чувар“ несметаног вршења права својине. Границе

⁷ К. Rener; *Pravni instituti privatnog prava i њихова социјана функција*, стр. 77. Цитирано према Д Стојановић, *op. cit.*, стр. 62.

⁸ *Aubry et Rau, Cours de droit civil Francais*, 1897, § 190. Стр. 295.

⁹ *I. Deremburg, Pandekten*, 1911, § 155, 2.

¹⁰ *Garies, Science of Law*, 1911, 139.

¹¹ *Holmes, Common Law*, 1881, 246.

¹² *Holland, Jurisprudence*, 1924, 193.

у вршењу права својине померају се у корист друштва, али се при томе не негира својина као једно од права човека као један од постулата идеологије буржоаског друштва.

Својина као једно од права човека, које је апсолутно, у границама утврђених законом предвиђа *Декларација о правима човека и грађанина*, коју је француска Уставотворна скупштина усвојила непосредно по избијању француске револуције, 26. августа 1789. године. Према члану 4. Декларације „Слобода се састоји у могућности да се чини све оно што не шкоди другоме; тако вршење природних права сваког човека нема граница осим оних које обезбеђују другим члановима друштва уживање тих истих права. Те границе могу бити одређене само законом“. У члану 17. наводи се: „Пошто је својина неприкосновено и свето право, нико не може бити лишен својине осим ако то очигледно захтева утврђена јавна потреба, и под условом правичног и претходног обештећења“. Француски грађански законик из 1804. године, који прихвата римски, индивидуалистички појам својине, као неограниченог, апсолутног, права држања коришћење и располагања једном ствари, утврђује границе у вршењу права својине које предвиђа закон или други прописи (*decret-lois i reglements*). Према члану 537. *Code civil-a*: „Појединци имају слободу да располажу стварима које им припадају уз ограничења предвиђених законом“. Немачки грађански законик, предвиђа да се право својине не може вршити у супротности са законом и правима трећих лица (§ 903.).

Појам права својине у грађанским законима неких европских држава

Француски *Code civil*, најзначајнији кодекс са почетка XIX века дефинисао је право својине као неограничено, апсолутно, свето и неповреди-во право. Она је представљала природно право човека. Према *Code civil*: „Својина је право које допушта коришћење и располагање стварима на неограничен начин, под условом да се не врши у сврхе који су у супротности са законом и уредбом“. ¹³ Својина је најапсолутније стварно право које се може истицати прама свима и за њеног титулара неограничена у погледу коришћења и располагања. Својина је за *Portalisa* једног од највећих правника Француске тога доба и аутора коментара *Code civil-a* представљала „тако драгоцено право као сам живот, пошто је својина средство

¹³ *Code civil*. члан 544.

за одржавање живота.“¹⁴ Према овој индивидуалистичкој концепцији права својине власнику ствари је допуштено све што му законом или уредбом није забрањено. Право на употребу ствари је најеминентније овлашћење које произлази из права својине јер омогућава сва остала овлашћења. Две основне карактеристике права својине, ексклузивност и трајност, одређене су непосредним утицајем власника на ствар.¹⁵

Према Аустријском грађанском законнику „Својина је све што некоме припада, све његове телесне и нетелесне ствари. Посматрана као право, својина је овлашћење: да се суштином и користима неке ствари по својој вољи располаже, и сваки други од тога искључи. Право својине може се вршити дотле, докле се тиме не вређају права трећих лица или док се не преступе законска ограничења, прописана ради одржавања и потпомагања општег благостања“.¹⁶

Немачки грађански законик право својине дефинише на следећи начин. „Сопственик једне ствари може, уколико то није у супротности са законом или правом трећег лица располагати са ствари по свом нахођењу и да искључи сва друга лица од било каквог утицаја на ствар „“.¹⁷

Ограничење права својине формулисано у параграфу 904, познато као *Notselfthilfe*, представља право трећих лица да у случају нужде повреде нечије право својине, под условом да је штета, коју би та трећа лица иначе претрпела, несразмерно већа од штете коју претрпи сопственик. О домашају овог прописа постоје различита мишљења у немачкој правној теорији, али се сви слажу да је ово значајно ограничење индивидуалне својине у корист целог друштва које треба изузетно примењивати само када то изискују посебне околности.

Апсолутни карактер својине долази до изражаја и у Швајцарском грађанском законнику према којем: „Власник једне ствари може у границама правног поретка њоме располагати по свом нахођењу. Он има право да је захтева од сваког ко је незаконито држи и да отклони свако бесправно утицање на ствар“.¹⁸

Неповредивост права својине у ужем смислу, као појединачно субјективно право подудара се са појмом неповредивости права својине у институционалном смислу. Уопште узев, држава се мора уздржавати од аката којима се власнику ствари ограничава вршење права својине или аката којима се укида или ограничава ово право осим у изузетно ретким случајевима предвиђеним законом.

¹⁴ Цитирано према, Д. Стојановић, *Стварно право*, Београд, 1991. стр. 53.

¹⁵ G.Ripert, J.Boulangier, *Traite de droit civil*, tome II, Paris, 1957. стр.789.

¹⁶ Аустријски грађански законик, параграф 353, 354 И 364. .

¹⁷ Немачки грађански законик, параграф, 903.

¹⁸ Швајцарски грађански законик, члан 641.

Иако у грађанском праву важи начело аутономије воље, које се у овом случају манифестује у праву титулара права својине да сам утврди начин коришћења и располагања са ствари, ни ово право не важи без ограничења. Држава путем закона може на различите начине утицати на вршење права својине. Тај утицај може се састојати у забрани да се право својине врши на одређен начин. На пример, према Закону о основама својинско-правних односа, „Забрањено је вршење права својине противно циљу због кога је законом установљено или признато.“¹⁹ Поред ове генералне клаузуле законом се може за поједине случајеве предвидети различита ограничења или забране вршења права својине.

Разлике између дефиниција у законима осамнаестог и деветнаестог века и оних донетих у двадесетом веку су у томе што у оним првим нема никаквих ограда у погледу овлашћења и власти власника поводом ствари коју поседује, док се у овим другим признају као значајна законска ограничења власникових овлашћења и права других лица који нису власници.²⁰

Право својине је поред грађанских законика такође и предмет уставног регулисања. Уставима се право својине изричито гарантује, а остваривање права која проистичу из права својине штити држава, на основу уставних норми. Према Уставу Европе (Уговор о уставу за Европу), у члану II,77 (право власништва) „Свако лице има право да буде власник средстава које је легално стекло, да их користи, да са њима располаже и да их другима предаје. Нико не може бити лишен својег власништва, осим када се ради о потреби његовог јавног коришћења, у случајевима и под условима који су законом предвиђени и уз правичну надокнаду за свој губитак. Употреба средстава може се регулисати законом у мери која је неопходна за очување општег интереса“.

Појам права својине у нашем предратном праву

Грађански законик за Кнежевину Србију из 1844. године дефинише својину на следећу начин: „Ко је господар од ствари какве, тај има право и употребљавати је и уживати је и сваку корист од ње вући; а по својој вољи не употребити, не уживати, са свим или од части на другог пренети“.²¹ Ова

¹⁹ Закон о основама својинско-правних односа, члан 4. став 2.

²⁰ R. Paund, *Jurisprudencija*, књига III, Београд, Подгорица, 2000. стр. 64.

²¹ Грађански Законик за Кнежевину Србију из 1844. пар. 216.

дефиниција права својине представља парафразу дефиниције која је важила у римском праву: *Dominium est ius utendi, fruendi, et abutendi quatenus iuris ratio patitur*. Што се тиче начина вршења права својине или уживања ствари, Грађански законик нема ближих одредба, нарочито нема општих ограничења, која би се односила на свако право својине. Ту се примењује опште правило о слободном вршењу права (пар. 806). Према томе, власнику стоји на вољу, да уради са ствари све што хоће. Он има *ius utendi, fruendi, abutendi*. Слободно и неограничено вршење права својине важи дотле док се њиме не вређају права трећих лица. У неким посебним случајевима право својине је ограничено у погледу вршења на изванредан начин, и то ограничење постоји или на основу закона у општем интересу, или такође на основу закона али у интересу одређених лица, нарочито суседа

Својину као апсолутно стварно право дефинисао је и Валтазар Богшић у Општем имовинском Закону за Црну Гору, „Кажеш ли о каквој ствари моја је, то је највише што казати можеш“.²² У члану 831. који се односи на садржину права својине наводи се: „Влаштина је, по свом садржају право најраспрострањеније власти коју закон над неком стварју признаје. Ко год има влаштину какве ствари, било покретне, било непокретне, има право: да је држи, да се њоме служи и да је ужива, да од ње узимље све плодове и дохотке, да брани да се њоме неко преко његове воље не би служио, из његове му је држине узео, или му држину на било који начин пријечио. Власник може стварју располагати по вољи: на њу дати другоме какво стварно или дуговинско право, или је сасвим другоме уступити, може урадити са њоме што га је год воља: све то, разумије се, уколико тиме туђа права не вређају или нарочито закон не преступа. Осим стега које су самим законом постављене, узимље се да је свачија влаштина потпуна и слободна“.²³

У предатној правној теорији било је различитих покушаја дефинисања права својине. Према проф. др Л. Марковићу: „Обично се под својинском разуме потпуна правна власт на одређеној ствари. За појам својине потребно је да се остваре три елемента: а) власт на једном одређеном ствари; б) правна власт и в) потпуна власт.“²⁴

Проф. др М. Бартош, својину дефинише на следећи начин: „Својина је право употребе, плодуживања и располагања ствари у границама како је то законом одређено. Пошто сваки од ова три изражаја, својине можемо схватити као посебно право, које може чак и само за себе постојати (на пр.

²² Општи имовински законик за Црну Гору из 1889, члан 1015.

²³ Општи имовински законик за Црну Гору, члан 93. и 94.

²⁴ Л. Марковић, *Грађанско право*, општи део и стварно право, Београд, 1912, стр. 315.

ius utendi, код *usus-a* и код појединих права на држање по тражбеном основу; само *ius abutendi* код голе својине) то својина није недељиво већ сложено стварно право. Оно је сложеница (резултанта) њених трију компоненти: права употребе, права плодуживања и права располагања.²⁵

Проф. др Ж. Перић, истиче да су дефиниције права својине дате у Србијанском и Аустријском грађанском законнику дескриптивне и зато неогдговарајуће. По њему, најбоља је дефиниција права својине на коју је указивао Ранда. Суштина права својине „оснива се на томе што је дотична ствар у свим односима својим (сем оних који су регулисани позитивним правом и евентуално правима трећих лица) потчињена вољи дотичног лица“.²⁶

Појам права својине у нашем законодавству и правној теорији

Према Закону о основама својинско-правних односа: „Власник има право да своју ствар држи, да је користи и да њоме располаже у границама одређеним законом. Свако је дужан да се уздржава од повреде права својине другог лица.“²⁷ Из дефиниције Закона може се закључити да се садржај права својине састоји из две компоненте: а) позитивне, која се односи на објект права својине, а подразумева право власника да своју ствар држи, користи и њоме располаже, и б) негативне, која се односи на сва трећа лица, а састоји се у обавези свих лица (*erga omnes*) да се уздржавају од радњи којима се повређује нечије право својине. Право својине је апсолутно, искључиво (*ius excludendi tertii*) и у односу на сва трећа лица заштићено право (*actio rei vindicatio, actio Publiciana i actio negatoria*)

Позитивна компонента права својине састоји се из три права које чине садржину права својине. То су: а) право држања (*ius possidendi*), под којим се подразумева могућност да се врши фактичка власт на ствари.

Право држања (*ius possidendi*) је претпоставка и услов да би се реализовала друга два овлашћења која чине право својине, а то су овлашћења коришћења и располагања својом ствари. *Ius possidendi* власника ствари треба разликовати од државине која је дефинисана у члану 70. Закона, јер власник за разлику од других држалаца који немају право својине на ствари, ствар држи *cum animo domini*- са вољом да ствар држи као своју и *cum*

²⁵ М. Бартош, *Табаци из стварног права*; Београд 1932, стр. 177.

²⁶ Ж. Перић, *Стварно право*, Београд, 1922, стр. 17.

²⁷ Закон о основама својинско-правних односа, "Сл. лист СРЈ", бр. 29/1996. члан 3.

opinio dominii - са уверењем да је ствар коју држи припада њему, да је његово власништво.

Право коришћења (*ius utendi et fruendi*) означава могућност власника да предузима материјалне акте у односу на ствар (да се служи својом ствари) са циљем да извлачи користи из ње. Ово право се јавља у два облика: а) право употребе (*ius utendi*) и право прибирања плодова и других прихода које ствар даје (*ius fruendi*).

Право располагања (*ius disponendi*) састоји се у могућности: а) фактичког располагања које значи да власник ствари може да предузима радње којима се утиче на супстанцију ствари (на пример, да се промени намена ствари, уништење ствари и сл.), и б) правног располагања које означава могућност власника да ствар отуђи (продаја, поклон, размена), оптерети или конституише неко уже право (на пример: залога, службеност, послуга, закуп) или да се одрекне свог права (дереликција).

Овлашћења *ius possidendi* и *ius utendi et fruendi* постоје у унутрашњем односу власника према својој ствари, док се овлашћење *ius disponendi*, односи и има значење спољњег правног односа власника поводом те његове ствари јер се односи на могућност правног располагања својом ствари у односу на трећа лица.

Сва три наведена права која чине садржину права својине не важе без изузетка. Иако се за својину често каже да је нај апсолутније стварно право, могао би се извести погрешан закључак да је она потпуно неограничено право. Садржина права својине је одувек у већој или мањој мери у свим друштвима законом или другим правним актима била ограничавана, превасходно у друштвеном интересу.²⁸ Друштвени интереси добијају превагу над индивидуалним интересима појединаца. У извесним случајевима законом се изричито наводе нека ограничења права својине. Сва та ограничења могу се поделити на јавноправна ограничења која произлазе из прописа јавног права и приватноправна ограничења која произлазе из суседског права. „Сва јавноправна и приватноправна ограничења деле се на непосредна и посредна. Непосредна законска ограничења постављају границе у оквиру којих власник право својине може да врши по свом нахођењу. Њима се одређује садржина права својине. Ова ограничења у јавном интересу много дубље погађају власника него границе постављене суседским правом, којима се суседи узајамно ограничавају. Њима се одређује социјална садржина права својине. Посредна ограничења не настају по сили закона. На основу закона настаје само обавеза да се под одре-

²⁸ Ограничења права својине у друштвеном интересу можда је најупечатљивије била формулисана у члану 153 Вајмарског устава према коме:“ Својина обавезује. Њена употреба треба истовремено да служи општем добру“.

ђеним фактичким претпоставкама (постојање нужде) заснују у корист једног или више суседа (право нужног пролаза)”²⁹

Закон о основама својинско-правних односа, наводи да се право својине може вршити у границама које су утврђене законом. „Законска ограничења могу се односити на квалитет, квантитет и функционалност објеката на којима може постојати право власништва.“³⁰

Једно од таквих ограничења у погледу начина реализације, односно остваривања права својине, поменути Закон предвидео је у члану 4. „Власник остварује право својине у складу са природом и наменом ствари. Забрањено је вршење права својине противно циљу због кога је законом установљено или признато“.³¹

У нашој правној теорији право својине се мање више једнако дефинише. Према проф.др О. Станковићу: „Право својине је најшире у границама закона, право држања, коришћења и располагања једном ствари, које се може истицати према свим трећим лицима“.³²

Према проф.др Д. Стојановићу: „Право својине се састоји из овлашћења њеног титулара да држи, користи и располаже стварима које му припадају. Садржај тих овлашћења непосредно је одређен законом, у зависности од врсте и форме права својине. Титулар права својине користи своја овлашћења самостално и независно од права других лица на тој ствари“.³³

„Право својине је најшира правна власт држања, коришћења и располагања са ствари која делује према свима (*erga omnes*). Као субјективно право својина свом титулару омогућује непосредну и директну правну власт на ствари. Два односа чине право својине: један правни који настаје између власника и свих трећих лица која су дужна да се уздржавају од повреде својинских овлашћења, други фактички, који настаје између власника и ствари и који материјализује правни однос. Право својине претпоставља материјални однос (државину ствари) али он није услов за њено постојање. Право својине је апсолутно, искључиво и трајно право“.³⁴

Имајући у виду напред наведено покушаћемо да одредимо појам права својине. Право својине је најпотпуније, искључиво и трајно стварно право на одређеној ствари (правна власт на ствари) које овлашћује титу-

²⁹ Лексикон грађанског права, одредница, „Ограничење права својине“, Београд, 1996, стр. 426.

³⁰ Б. Визнер, Коментар *Закона о основним власничко-правним односима*, Загреб, 1980. Стр. 61.

³¹ Закон о основама својинско-правних односа, члан 4. Став 1 и 2.

³² О. Станковић, М. Орлић, *Стварно право*, Београд, 1993. стр. 85.

³³ Д. Стојановић, *Стварно право*, Београд, 1991. стр. 52.

³⁴ Р. Ковачевић, Куштримовић, М. Лазић; *Стварно право*, Ниш, 2004. стр. 71.

лара овог права да ствар по свом нахођењу користи на начин утврђен законом.³⁵

Основна карактеристика права својине је његова *свеобухватност* (потпуност), која власнику омогућава потпуну правну власт на ствари која је у одређеном правном поретку уопште могућа. Својина је најапсолутније право на једној ствари, а поједина овлашћења која представљају њену садржину, су само манифестације ове потпуности.³⁶ Из овог разлога се својина поистовећује са самом ствари (материјализовање права својине). Ова карактеристика права својине најсликовитије је изражена у максими Општег имовинског законика за Црну Гору „Кажеш ли о каквој ствари моја је, то је највише што казати можеш“ (члан 1015). Свеобухватност прва својине није доведена у питање чак ни у случају постојања одређених ограничења јавног и приватног права јер она „само сужавају сферу права која је, ипак одређена на општи начин“.³⁷ Власнику је дозвољено све што му није забрањено законом. Да би се истакла свеобухватност права својине у правној литератури се користи квалификатив „најапсолутније стварно право“ да би се истакло, да је за разлику од свих осталих стварних права, једино својина такво апсолутно право у којем је концентрисана сва правна власт која се може имати на једној ствари.³⁸

Неки аутори наводе да је право својине безгранична приватна правна власт власника на својој ствари. Власник је овлашћен да са својом ствари чини све што није противправно. Потпуност власникове правне власти произлази управо одатле што право власништва није субјективно право са тачно унапред одређеним садржајем, које би своме титулару давало нека тачно наведена овлашћења, него је власник овлашћен да са својом ствари и користима од ње чини „што га је воља“, ако то „није противно туђим правима ни законским ограничењима“.³⁹

Право својине је *искључиво* (ексклузивно) стварно право, које његовом титулару даје могућност да искључи сва друга лица у погледу уживања ствари. Својина је стога *ius excludendi omnes alios*. Искључивост права својине, је њена негативна страна, а састоји се у нечињењу свих

³⁵ Закон о власништву и другим стварним правима Републике Хрватске („Народне новине”, бр. 91/96. у члану 30. став 1. дефинише право својине на следећи начин: „Право власништва је стварно право на одређеној ствари које овлашћује својег носитеља да с том ствари и користима од ње чини што га је воља те да свакога другог од тога искључи, ако то није противно туђим правима ни законским ограничењима”.

³⁶ В. Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, Aufl. in 2 Banden, Scientia Verlag Aalen 1963. стр. 821.

³⁷ З. Рашовић, *Стварно право*, Подгорица, 2002. стр. 90.

³⁸ О. Станковић, М. Орлић, *Стварно право, op.cit.* стр. 87.

³⁹ Н. Гавела, *Стварно право*, Загреб, 1998. стр. 280.

других лица у односу на власникову ствар. Власник има право да тражи да се сва трећа лица уздрже од радњи којима се омета његово право употребе ствари.

Иако се о искључивости говори као о негативној страни права својине, она има и позитивно значење јер власник може са својом ствари чинити све што хоће управо захваљујући томе што сваког другог од овог права може искључити. Трећа лица морају да се уздржавају од самовољних захвата на ствар која припада власнику као што су одузимање или сметање ствари. Ко власника омета у вршењу свога права он има право да се обрати суду у захтева заштиту у петиторном спору, али и посесорном спору као држалац ствари. Уколико се власник ствари не послужи могућношћу да искључи претензију других лица на његову ствар, може се догодити да његова правна власт буде потиснута туђом фактичком влашћу, која уколико буде квалификована за одржај може прерасти у право својине у корист узукационог држаоца. Како право својине свом титулару омогућава потпуну правну власт у овом случају је немогуће да на истој ствари постоје два искључива права својине у пуном обиму, па ће дотадашње право својине престати и на истој ствари настати право својине за новог власника.

Искључивост произлази из појмовне безграничности власникових овлашћења, али је уједно и омогућује - то се двоје међусобно условљава и употпуњује, обоје заједно чини да је власникова правна власт на ствари потпуна.⁴⁰

За својину се каже да је искључива по својој природи у том смислу, „што једна иста ствар не може двојници или неколицини лица тако припадати, да сваки од њих једновремено има пуну правну власт над целом том ствари. Другим речима: једна те иста ствар не може у својој целини у исто време бити предмет двају или више самосталних права својине. *Duorum in solidum dominium esse non potest*“⁴¹.

Еластичност (рекадентност) права својине манифестује се у томе да се са престанком ограничења права својине која у већој или мањој мери сужавају могућност власника да користи ствар, ово право успоставља у пуном обиму. Својина не трпи ограничења, било да су она настала вољом власника или су установљена у јавном интересу, па се по њиховом престанку она поново успоставља у пуном обиму.

Право својине је *трајно* право јер постоји све док постоји и ствар на коју се односи. Она је у временском смислу неограничено право јер се не може изгубити невршењем.

⁴⁰ Н. Гавела, *op. cit.* стр.282.

⁴¹ Живојин Перић, *Стварно право*, Београд, 1922. стр. 180.

Право својине је *јединствено* право чији се садржај не може дели-ти.⁴² Иако из права својине произлазе за власника различита овлашћења, она нису део садржаја права својине, нити се могу издвојити из права својине у самостална субјективна права. Ниједно од власникових овлашћења не може да се осамостали, па зато и није добро да се она називају правима. Доктрина по којој би право својине било скуп својинских овлашћења тих тзв. „власникових права“, је у савременим правним порецима континенталне Европе, скоро сасвим напуштена. Називи за уобичајена овлашћења која чине садржину права својине задржали су се у употреби наводећи нас на погрешан закључак да се ради о ентитетима који би могли бити самостална права. То нису никаква права, него су само еманације јединственог власниковог права својине.⁴³

У покушају резимирања претходног излагања право својине би могло да се дефинише као стварно право на одређеној ствари које овлашћује титулара овог права да са ствари и користима од ње поступа по свом нахођењу, као и да сваког другог из тога искључи ако се то не противи правима других лица нити законским ограничењима.

⁴² Супротно мишљење имао је проф. др М Бартош, *op. cit.* стр. 177.

⁴³ Н. Гавела. *Стварно право, op. cit.* стр. 285.

*Danica Popov, Ph.D., Full Professor
Novi Sad Faculty of Law*

Legal doctrine of property

Abstract

Property is socially contingent. Its meaning varies across cultures and over time, within cultures. At bottom, property is whatever interest in a thing that the legal system protect against invasion by others. But the definition merely describes a result; it does not explain how we get there. Moreover, property rights is not absolute. Property is relative- it describes the relationship between people with respect to things, not the relationship between persons and things. The principal theoretical explanations of property are, the utilitarians, economic efficiency, custom etc. In legal doctrine property may be broken up in to constituent elements: the right of *use*, the right of *exclusive possession*, and the right to *dispose or transfer*. These elements are important, but not possible to say, for example, that the combination of any two makes property. Two elements are essential here. 1. The corpus possessionis, which means the exercise of control over the things by direct or indirect means. 2. The animus possidendi, which means the intention to exclude others. Ownership may be described as the entirety of powers of use and disposal allowed by law.